

галузевість, все ж потребує більш однорідних, однопорядкових здібностей, ядерним для яких є так званий загальний, або логічний, інтелект. Відповідно краще, легше, швидше вивчати предмети аналітично-дедуктивної структури будуть аналітики, незалежні від поля, рефлексивні. Щодо вивчення іноземної мови, то тут різні стиліові уподобання мають впливати не стільки на загальну успішність, скільки визначати специфіку структури успішності навчання.

Список використаних джерел

1. Дружинин А.Е. Индивидуально-типические особенности познавательных процессов как фактор успешности обучения: Автореф. дис.канд.психол.наук: 19.00.01 / ЛГУ. – Л., 1986. – 15 с.
2. Колга В.А. Дифференциально-психологическое исследование когнитивного стиля и обучаемости: Автореф. дис.канд. психол. наук.: 19.00.07 / ЛГУ. – Л, 1976. – 17 с.
3. Корнилова Т.В., Григоренко Е.Л., Кудиева О.Г. Познавательная активность и индивидуально-стилевые особенности интеллектуальной деятельности // Вестник МГУ. – Серия 14. – Психология. – М.: 1991. – № 1. – С. 61-73.
4. Луковников М.М. Нарастание дифференциации как закономерность развития психических процессов // Психологический журнал. – 1985. – Том 6. – №1. – С.20-25.
5. Палей И.А. Модальностная структура змоциональности и когнитивный стиль // Вопросы психологии. – 1982. – №1. – С. 118-126.
6. Тихомирова И.В. Силевые и продуктивные характеристики способностей: типологический подход. // Вопросы психологии. – 1988. – № 3. – С. 106-114.
7. Measurement in personality and cognition / ed. by S.Messick and J.Ross. – N. – Y.: Wiley, 1962. – 314 p.
8. Witkin H.A., Goodenough D.R. Cognitive style: Essence and origins//Psychological Issues. – 1982. – Mon.51. – 141 p.

Teaching in higher school should be based on certain individual peculiarities. Lecturer at higher institution must try to define basic backbone individual characteristics which are worth paying attention to in the process of teaching. Styles as individual characteristics play an important role in educational activity of students.

Key words: mastering of foreign language, cognitive style of personality, field-dependence and independence, analytic and synthetic capability, personality growth, self-determination, motivation.

Отримано: 16.03.2010

Зв'язок особистісних прагнень підлітка з його взаємовідносинами з матір'ю

Розкриття зв'язку особистісних прагнень підлітка і взаємовідносин з матір'ю здійснюється на базі теоретичного аналізу та аналізу результатів дослідження. У статті формулюються загальні висновки на основі детального якісного і кількісного аналізу даних.

Ключові слова: особистісні прагнення, дитячо-батьківські відносини, підлітковий вік.

Раскрытие связи личностных стремлений подростка и взаимоотношений с матерью осуществляется на базе теоретического анализа и анализа результатов исследования. В статье формулируются общие выводы на основе детального качественного и количественного анализа данных.

Ключевые слова: личностные стремления, детско-родительские отношения, подростковый возраст.

Усвідомлення особистісної цінності і формування особистісних прагнень в житті підлітків визначається значною мірою тими цінностями і цілями, які демонструють батьки у стосунках зі своїми дітьми. Коли батькам вдається знайти найбільш сприятливий характер відносин у просторі між гіперопікою і гіпоопікою, і вони правильно оцінюють себе, свої можливості, то у підлітків створюється найбільш позитивна ситуація для розвитку самосвідомості, осягнення справжніх цінностей і формування продуктивних прагнень.

Підлітковий вік є предметом пильної уваги вчених і практиків (Л. І. Божович, Ш. Бюлер, Л. С. Виготський, Г. Гецер, Е. Еріксон, І.С. Кюн, Ж. Піаже, Д.Б. Ельконін, Е. Шпрангер, В. Штерн та ін.) як важливий і відповідальний період в житті людини, як момент становлення особистості. У цей період відбувається розвиток здібностей, процесів мислення, що сприяє формуванню свідомості, уяви, суджень, інтуїції, прагнень.

Підлітковий вік, за словами Л. С. Виготського, являє собою сукупність умов, які несуть в собі безліч психотравмуючих факторів. Найбільш суттєвими є некоректна поведінка батьків, конфліктні взаємини, наявність у них недоліків, принизливих з погляду підлітка і оточуючих, образливе ставлення до підлітка, прояв недовіри або неповаги до нього [1, с. 34].

Харламенкова Н.Е виділяє декілька парадоксів дитячо-батьківських відносин в підлітковому віці.

1. *Парадокс слухняності* виявляється в тому, що зовнішнє благополуччя нерідко виявляється оманливим. Потреба у відділенні, сепарації рано або пізно шукатиме шляхи свого задоволення.

2. *Парадокс незалежності* виявляється в демонстрації самостійності, заповзятливості й автономії, яку супроводжують інші бажання — потреба в розумінні, підтримці і турботі.

3. *Парадокс конфліктності*. Парадоксальність ситуації полягає в тім, що конфлікт визнавався явищем, що має відношення до самого підлітка, іноді до батьківських ригідних установок, але практично ніколи — винятково до позиції самих батьків [8].

Парадоксальність дитячо-батьківських відносин у підлітковому віці не є серйозним бар'єром на шляху особистісного розвитку підлітка. Вона лише означає, що за зовнішньою простотою і ясністю причин і наслідків поведінки підлітка знаходяться більш глибокі підстави, що зв'язують між собою обидві фігури — матір і дитину. Може навіть траплятись так, що проблема сепарації дитини є проблемою сепарації матері, що, будучи залежною від свого сина або дочки, боїться розриву з ним і втрати почуття власного Я, втрати себе. Так чи інакше, труднощі підліткового періоду варто розглядати як спільний продукт дитячо-батьківських стосунків.

Численні дослідження пов'язують успішний психосоціальний розвиток дитини з чуйністю його матері. І. Захаров виділяє такі несприятливі особливості поведінки матері у взаємодії з дитиною:

- негнучкий і гіперсоціалізований стереотип відносин (нав'язаний їм їхніми матерями в дитинстві);
- прагнення домінувати в родині і вихованні;
- установка на сурову дисципліну у стосунках з дітьми, неувага до їх індивідуальності;
- утворення надцінних ідей про можливість нещастя з ними, завищена опіка;
- заперечення спонтанної дитячої активності, рідка ласка і посмішки у відносинах з дітьми;
- контроль кожного кроку, рання соціалізація, навчання навичкам належного, в усьому регламентованого поведіння;
- зайва дистанція у відносинах з дітьми.

На думку Е.Т. Соколовой і В.В. Століна, існує декілька типів неадекватного батьківського (материнського) ставлення до підлітка, що негативно позначається на формуванні його самооцінки і життєвих прагнень:

1) ставлення матері до сина-підлітка як до "того, що заміняє" чоловіка: вимога активної уваги до себе, турботи, нав'язливе бажання знаходитися постійно в товаристві сина, бути в курсі його інтимного життя, прагнення обмежити його контакти з однолітками;

2) гіперопіка і симбіоз характеризуються нав'язливим бажанням матері утримати, прив'язати до себе підлітка, позбавити його самостійності через можливе нещастя в майбутньому;

3) виховний контроль за допомогою навмисного позбавлення любові. Незадовільняюча батьків поведінка дитини карається тим, що дитині демонструється, що "він такий не потрібний, мама такого не любить";

4) виховний контроль за допомогою викликання почуття провини полягає у тому, що дитина, котра порушила заборону, називається "невдячною", "такою, що зрадила батьківську любов" [2, с. 199-200].

Крім типу відносин батьків і типу виховання, про які мова йшла вище, формування особистості дитини, а також його особистісних прагнень багато в чому визначається батьківськими директивами [6, с.47].

Проблема прагнень у вітчизняній психології бере початок у роботах О.Ф. Лазурського, І.М. Сеченова, В.Н. Мясичева, Л.І. Божович, В.С. Мерлина, С.Л. Рубинштейна й ін. О.Ф. Лазурський визначає прагнення як свідомі напружені бажання, які виникають із почуттів або афектів, що досягли певного ступеня напруженості. Прагнення як активний бік потреби зіставляють із такими мотиваційними утвореннями, як потяг, бажання, схильність, спрямованість, інтерес, ідеал, покликання й т.д. Формування прагнень розглядається також у контексті моральної, особистісної зрілості (Б.С. Братусь, О.О. Бодальов, Е.Е. Сапогова й ін.). В недалекому минулому такі зарубіжні вчені, як П. Голвітцер і І. Брандстеттер у Німеччині, Л. Первін і Р. Еммонс у США – вводять прагнення як одну із суттєвих змінних у дослідженні особистості і мотивації.

Особистісні прагнення можуть сприйматись як якості вищого рівня абстрактності, що поєднують мету і безліч цілей, функціонально еквівалентних для індивіда. Кожне прагнення може бути реалізовано різними способами і задоволено за допомогою досягнення будь-якої кількості цілей.

Перед підлітком вперше в житті виникає проблема вибору особистісних прагнень: прагнення до створення – прагнення до руйнування; прагнення до сили особистості (висока самооцінка,

впевненість у собі) – тенденція до слабкості особистості; прагнення до волі (опора переважно на себе, самостійність) – тенденція до залежності; прагнення до розвитку, самореалізації – прагнення унікати яких-небудь змін у своїх бажаннях, відносинах, цінностях, цілях (тенденція до стереотипного функціонування). Цілі та прагнення, що формуються в підлітка, прямо залежать від тих потреб, якими він володіє: потреба у визнанні, потреба в самостійності, потреба в підтримці і т.п.

На думку Т.В. Драгунової, прагнення пізнати себе та увійти у світ дорослих являє собою стрижневу особливість підліткового віку, її афективно-потрібнісне ядро, що визначає зміст і напрямок соціальної активності підлітка, системи його соціальних реакцій і специфічних переживань.

Прагнення до дорослості, становлення особистої ідентичності призводить до того, що в підлітка починає наполегливо виявлятися потреба у визнанні і повазі його як особистості. Задоволення потреби в оцінці, повазі породжує в індивідуума почуття впевненості в собі, почуття власної значимості; сили, адекватності, почуття, що він корисний і необхідний у цьому світі. Незадоволена потреба, навпроти, викликає в нього почуття приниженості, слабкості, безпорадності, що, у свою чергу, служить ґрунтом для зневіри, запускає компенсаторні і невротичні механізми

За концепцією Р. Хевігхерста, однією з найважливіших задач, які необхідно вирішити в перехідному віці, є задача досягнення підлітком деякої автономії, незалежності від батьків. Чим більш неблагополучними і віддаленими є взаємини підлітка з батьками, тим гостріше стає ця проблема, і прагнення автономії починає займати лідируючу позицію в списку цілей і прагнень підлітка. Але поняття незалежності не означає повне відчуження підлітка від батьків або інших значимих для нього дорослих. Батьки повинні лише навчитися дивитися на свою дитину як на рівного, на людину, що має право на власну думку [7, с. 82].

Формування особистісних прагнень підлітка відбувається під впливом становлення свого Я, оточуючого світу, друзів, школи, його батьків і членів родини, а також спираючись на модель поведінки і співіснування його батьків у родині, його взаємин з ними, того, що матів і батько вклали у виховання і яким моральним цінностям вчили дитину.

Метою роботи було виявити які особистісні прагнення підлітка залежать від його взаємовідносин з матір'ю і чи існує цей взаємозв'язок. Ми провели ряд емпіричних досліджень з 40 родинами, склад яких був таким: матів, батько, підліток. Всі діти були віком від 11

до 14 років. Нами було використано низку методик: **методика вивчення батьківських установок PARI (parental attitude research instrument) Е.С. Шефера і Р.К. Белла (адаптація Т.В. Нецперет)** (застосовувалась для виявлення рівня емоційного контакту матері з дитиною); **методика діагностики батьківського ставлення А.Я. Варга, В.В. Століна** (застосовувалась для виявлення батьківського ставлення до підлітка, а саме: емоційного компоненту; соціально бажаного образу батьківського ставлення; міжособистісної дистанції у спілкуванні з дитиною; системи батьківських вимог до дитини; батьківського контролю; особливостей сприйняття та розуміння дитини батьками); **методика “Базові прагнення” О.І. Моткова; методика оцінки особистісних прагнень Р. Еммонса, опитувальник соціалізації для школярів “Моя сім'я”** (застосовувалась з метою визначення рівня благополуччя взаємин підлітка та матері в сім'ї).

Ми порівнювали та встановлювали зв'язок між рівнем гармонійності взаємин в родині матері та підлітка та рівнем гармонійності прагнень підлітка. Виявлено, що високий рівень гармонійності прагнень присутній більшою мірою в родинях, де панують благополучні взаємини між матір'ю та дитиною, середній рівень гармонійності – в родинях із менш благополучним та задовільним рівнями взаємин майже порівну, та низький рівень гармонійності – в родинях з задовільним рівнем взаємин між матір'ю та підлітком.

Така закономірність може пояснюватись тим, що в родині, де панує психологічно-комфортний клімат, де існує повага до власної думки кожного члена сім'ї, де прислухаються до дитини та намагаються у всьому підтримувати та допомагати їй, підліток почуває себе комфортно та може реалізовувати власні прагнення, зважаючи на особистий світогляд, жити в гармонії з самим собою, оточуючим світом та близькими людьми. Чим вищий рівень довіри у стосунках між матір'ю та підлітком, тим більше у останнього варіантів оцінювання найрізноманітніших життєвих ситуацій та способів вирішення виникаючих проблем.

При наявності достатнього емоційного контакту з матір'ю, при впевненості підлітка в тому, що матір завжди зрозуміє та підтримає його, або з розумінням поставиться до життєвої поразки, при наявності теплих та щирих взаємин з матір'ю, підліток не боїться бути самим собою. Він не прагне щось довести своїми вчинками або протестами, а навпаки, намагається винайти свій власний шлях формування особистісних, цінних для нього самого прагнень та намірів, та набути власний життєвий досвід.

Ми також спробували дослідити, чи існує *зв'язок між рівнем стосунків у родині та рівнем гармонійності сили та реалізації*

базових прагнень підлітка. Базові прагнення є, у свою чергу, природним ядром особистості, всього внутрішнього світу людини, і являють собою чотири пари полярних прагнень: бажання жити і продовжити життя – прагнення вмерти (до саморуйнування); прагнення до сили особистості, тобто до високої самооцінки і впевненості в собі, до самоповаги – тенденція до слабкості особистості, тобто до заниження самооцінки, до невпевненості; прагнення до свободи (опори переважно на себе, до самостійності) – тенденція до залежності, опори на інших; прагнення до розвитку, до самореалізації – прагнення уникати будь-яких змін у своїх бажаннях, відносинах, цінностях, цілях і т.п. (тенденція до стереотипного функціонування)

Відсоток підлітків з низьким рівнем гармонійності сили базових прагнень, що мають задовільний рівень взаємин з матерями, майже в сім разів більше за відсоток таких, що мають менш благополучний рівень взаємин, і жодного респондента з благополучними взаєминами з матір'ю. Майже такі ж самі результати бачимо і у підлітків із середнім рівнем гармонійності сили базових прагнень. Їх переважна кількість у групі таких, що мають задовільний рівень взаємин. Підлітки з високим рівнем гармонійності сили базових прагнень також складають більшість – 60% в родинях з благополучним та менш благополучним рівнем взаємин між матір'ю та дитиною і 40% – в родинях із задовільним рівнем взаємин.

Робимо висновок, що психологічне благополуччя, гармонійність стосунків матері та підлітка є запорукою формування його прагнень більш високого рівня, а також більш гармонійної та оптимістично-спрямованої реалізації цих прагнень. Стрімко пізнаючи непростий світ дорослого життя, підліток із психологічно надійної благополучної родини має значно більше шансів у порівнянні з однолітками винайти свій власний шлях і дотримуватись його.

Вважаємо, що підтримка родини, де підлітка розуміють і приймають як рівноправну особистість з власними прагненнями та світобаченням, завжди є основною першопричиною успіху в будь-якій сфері життя. При цьому успіх в даній родині буде оцінюватись як такий, що є важливим для самого підлітка, спираючись на його бажання та прагнення, а не такий, що є визнаним у суспільстві на даний момент часу.

Ми також виявили закономірність у сполученні *особистісних прагнень підлітка високого та низького рівнів із зайвою емоційною дистанцією матері з дитиною* ($F=9,917, p \leq 0,03$).

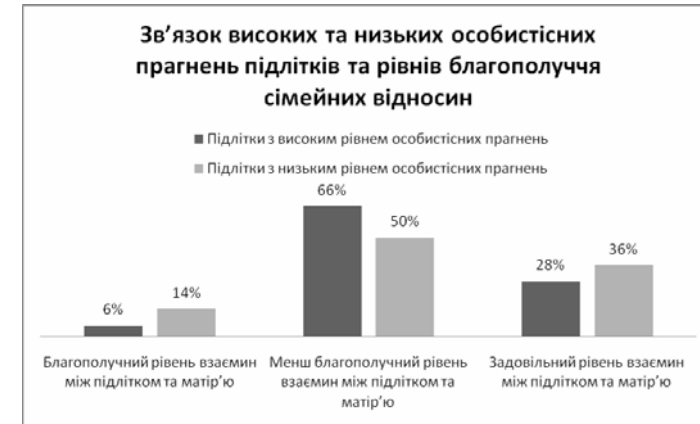

Рис. 1. Зв'язок рівнів особистісних прагнень підлітків та рівнів благополуччя взаємин в родині

Можна побачити, що чим більше емоційна дистанція, тим слабкішим є психологічно-емоційний зв'язок між матір'ю та підлітком, що може призводити до зниження рівня формування високих прагнень особистості.

У підлітковому віці прагнення низького рівня формуються таким чином: “Краще навчатися”, “Слухатися маму”, “Не сердити батьків”, “Вчасно впоратись з домашніми справами” та інше. Серед таких прагнень практично не зустрічаються ті, що пов'язані з особистими вподобаннями або допомогою іншим, мріями та захопленнями. В ситуації, коли емоційна відстань між матір'ю та дитиною зменшується, підліток має змогу з'ясувати власні наміри та потреби і сформувавати прагнення значно вищого рівня, такі, що стосуються особистого фізичного та духовного розвитку, вибору майбутньої професії, філософії особистого світогляду, допомоги друзям тощо. Ці прагнення також є більш емоційно забарвленими та масштабними.

Рівень гармонійності сили базових прагнень також пов'язаний з рівнем симбіотичних зв'язків, що присутній в родині між мамою та підлітком ($F=6,855, p \leq 0,03$).

Бачимо, що чим важливішим для матері є світогляд підлітка, тим більшої сили особистісні прагнення він здатен сформувавати та гармонійно відтворити в життя. Припускаємо, що коли дитина зростає під мудрим наглядом дорослої людини, яка дозволяє їй пізнавати водночас навколишній та внутрішній світ поступово та безпечно, але в той же час вона намагається допомагати дитині, прислуховуватись до її потреб, задовольняти бажання, тоді в

підлітковому віці вже можливо більш виважено та цілеспрямовано обирати власні прагнення. Такий підліток здатен побачити набагато більше можливостей для самореалізації, і має великий духовний та моральний фундамент для формування гармонійності сили власних прагнень та бажань.

Ми з'ясували, що, чим вищий рівень сімейних конфліктів в родині, тим частіше основним ускладненням взаємодії між підлітком та матір'ю є пригнічення віри у власні сили та відмова підлітком від особистих прагнень задля спокою в родині ($F=8,968, p\leq 0,001$). Адже, коли батьки дозволяють сімейним конфліктам стати нормою, підлітки в більшості випадків схильні звинувачувати себе в цих проблемах, перебільшувати свої недоліки та невдачі. В такому випадку гармонійність сили прагнень не передбачається, а основною потребою є психологічне виживання. Протилежністю являється ситуація, де сімейні конфлікти спонукають якомога найшвидше вирватись в дорослий світ, і коли при цьому є власна мрія чи сильне особисте прагнення, тоді бажання досягти його допомагає здолати навіть найміцніші перешкоди.

Вербалізація, спонукання словесних проявів здатні значно підвищувати гармонійність сили прагнень, адже коли в родині є довготривала практика вербального спілкування, тоді підліток здатен не тільки виявити, обрати та досягти власних цілей та прагнень, але й винайти для цього найдосконаліші та безпечні методи з огляду на конкретну ситуацію ($F=9,944, p\leq 0,000$). Підвищення сили базових прагнень підлітка також залежить від рівня довіри, який формується в родині, де "промовляються" як гарні, так і проблематичні ситуації, вчинки та дії.

Ми також виявили взаємозв'язок між рівнем партнерських стосунків та гармонійністю сили базових прагнень ($F=9,676, p\leq 0,000$). Партнерські стосунки є основним фундаментом для зростання підлітка в емоційно та психологічно зрівноважену, здатну постійно розвиватися людину. В цьому випадку гармонійність сили базових прагнень є такою складовою в житті підлітка, яка поступово, неухильно та досить впевнено зростає разом з ним. І це дозволяє майже безболісно проходити вікові ступені розвитку та вливатись у доросле життя і соціум позитивно і рівноправно.

Зв'язок між гармонійністю сили базових прагнень та надмірною турботою з боку матері ($F=6,187, p\leq 0,005$) свідчить про те, що встановлення відносин залежності дитини від матері здатні в більшості ситуацій психологічно та емоційно розбещувати дитину. Коли рівень забезпечення потреб підлітка досить високий, а здатність самому виявляти прагнення, ставити цілі, обирати та проходити

шляхи до них, обмежена, дитина найчастіше не в змозі пручатись такій ситуації. Спочатку, тому що в цьому не має потреби, згодом – не вистачає сил та навичок для відстоювання незвичних прагнень.

Коли є надмірне опікування та турбота, вони стають перешкодою в житті підлітка, та ж сама відсутність особистих навичок може призвести до вибуху агресії. Невміння вирішити проблему іншим шляхом будь-яку силу перетворює на руйнівну. Наступне залежить від конкретних обставин кожної окремої ситуації.

Іноді трапляється, що матір свідомо чи підсвідомо намагається якомога сильніше пригнічувати агресивність підлітка, не дає негативним емоціям вийти. Зв'язок цього феномена з особистісними прагненнями підлітка ($F=6,695, p\leq 0,003$) пояснюється тим, що для багатьох батьків невід'ємною складовою "гарного" виховання є недопустимість проявів агресії, і могутньою рятівною силою для дитини в цьому випадку стають спортивні секції, активні ігри та інше. Коли ж з будь-яких причин виходу цієї емоції немає, рівень гармонійності сили базових прагнень може коливатися в діаметральні протилежності. З одного боку, можливе спрямування всієї сили агресії на досягнення особистісних прагнень, мети тощо. З іншого боку, можливе заглиблення в себе, різке зниження сили гармонійності базових прагнень, прояви психосоматичних захворювань, відмова від власних інтересів, бажань та прагнень.

У ході нашого емпіричного дослідження ми встановили взаємозв'язок між рівнем благополучності відносин матері та підлітка та формуванням у нього особистісних прагнень. Виявлено, що в сім'ях з благополучними відносинами між матір'ю та підлітком останні мають прагнення високого рівня, в родинях із задовільним рівнем взаємин – прагнення низького рівня. Майже всі підлітки з середнім та низьким рівнем гармонійності сили базових прагнень мають задовільний рівень взаємин з матір'ю, тоді як одна четверта підлітків-респондентів, що мають високий рівень гармонійності сили базових прагнень, оцінюють свої стосунки з матір'ю як щирі, відкриті, гармонійні.

Можна зробити такі висновки: чим вище рівень благополуччя у взаєминах між матір'ю та підлітком, тим більш вищого рівня формуються його наміри. До цього призводить, насамперед, атмосфера довіри та психологічного комфорту, що задовольняє одну із найважливіших потреб людини – потребу в безпеці, фізичній, моральній, психологічній, емоційній тощо.

Батьки, а особливо матері, мають усвідомлювати, що в родині відтворюється мікроклімат, в якому підліток може винайти себе, сформувати свої бажання, мрії та прагнення, прислуховуючись до

власного світосприйняття. Коли доросла людина з повагою ставиться до цінностей підлітка (як би вони не змінювались з віком), тим самим вона навчає його поважно ставитись до власних бажань та прагнень, адекватно оцінювати свої сили в досяганні мети, бути послідовним та терпимим до можливих ускладнень чи тимчасових поразок. Чим вищий рівень довіри в стосунках між матір'ю та підлітком, тим більше у останнього варіантів оцінювання найрізноманітніших життєвих ситуацій та способів вирішення виникаючих проблем. Адже, з огляду на незрілість психіки підлітка, проблемами між ним та дорослим можуть стати найпростіші обставини, і тоді сформовані попередніми роками навички стосунків щирої довіри приходять на допомогу.

Психологічне благополуччя, гармонійність стосунків матері та підлітка є запорукою формування його прагнень більш високого рівня, а також більш гармонійної та оптимістично-спрямованої реалізації цих прагнень. Стрімко пізнаючи непростий світ дорослого життя, підліток із психологічно надійної благополучної родини має значно більше шансів у порівнянні з однолітками винайти свій власний шлях і дотримуватись його.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 536 с.
2. Дарвиш О.Б. Возрастная психология. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.
3. Кологривова Е. І. Прагнення як один з чинників переживання особистістю суб'єктивного благополуччя // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. праць. – №3(5). – К.: Університет “Україна”, 2007. – С.456-463.
4. Кошкарова Т.А. Психологический анализ проблем детско-родительских отношений // Школа здоровья. – 2004. – №2. – С. 5-14.
5. Разумова А.В. Стили семейного воспитания и восприятие родителями своих детей // Вестник Московского университета. – 2000. – №1. – С.88-93.
6. Родители и дети: психология взаимоотношений / Под ред. Е.А. Савиной и Е.О. Смирновой. – М.: Когито-Центр, 2003. – 230 с.
7. Психология подростка: Учебник / Под ред. члена-корресп. – та РАО Реана А.А. – СПб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2003. – 480 с.

8. Харламенкова Н.Е. Самоутверждение подростка. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2007. – 384 с.
9. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности / Пер. с англ.: – Под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004. – 416 с.

Disclosure connection of personal aspirations of the adolescent with the relationship with his mother is carried out on the basis of theoretical analysis and analysis of study results. The general conclusions on the basis of the detailed qualitative and quantitative analysis of data are formulated.

Key words: personal aspirations, adolescent, family relations.

Отримано: 13.03.2010

УДК 159.922.2

Л.В.Кондрацька

Вплив психологічних особливостей особистості на професійне самовизначення майбутнього соціального педагога

Враховуючи з актуальність питання професійного становлення майбутнього спеціаліста, у статті аналізуються та формулюються деякі аспекти соціального, педагогічного та особистісного бачення даної проблеми. Їх висвітлення дозволяє акцентувати увагу на тих суперечностях і складних питаннях, які існують у процесі професійної підготовки студента.

Ключові слова: навчальний процес, особистість, професійне самовизначення, професійна самосвідомість.

Учитывая актуальность вопроса профессионального становления будущего специалиста, в статье анализируются и формулируются некоторые аспекты социального, педагогического и личностного видения данной проблемы. Их освещение позволяет акцентировать внимание на тех противоречиях и сложных вопросах, которые существуют в процессе профессиональной подготовки студента.

Ключевые слова: учебный процесс, личность, профессиональное самоопределение, профессиональное самосознание.